

Constantin Stere (1 iunie 1865-26 iunie 1936) în viața culturală a României

Mihaela-Cristina GHERHEȘ *

Abstract: Constantin Stere (1 June 1865 – 26 June 1936) in the Cultural Life of Romania. *Constantin Stere was one of the most outstanding persons of culture and a renowned figure in the political life of Romania between the end of the 19th century and the first decades of the 20th century. A particularly complex personality, with multilateral activity – a jurist, a teacher, an ideologist, a journalist, a writer, and a politician –, Constantin Stere was on the line of an old and unshaken tradition, that of the militant intellectual. For almost a quarter of a century, as he activated in Iasi (1892-1916), Constantin Stere defined himself as a theoretician of Populism, as founder of the Romanian Life magazine, and as professor and rector of the University of Iași; he was noted as a great figure of Romanian social and political thinking. At the time of the outbreak of World War I in 1914, Constantin Stere joined those who supported the war with Germany. Stere personally coordinated the movement for Union with the country, in its decisive phase, during the events in Bessarabia in 1917. For the Romanian culture, the withdrawal of Constantin Stere to a manor in Bucov meant the appearance of one the most vigorous novelists in Romanian literature. Constantin Stere wrote two books there: Preludes: The National Peasants' Party and the Stere Case and Around the Time of Revolution.*

Keywords: *Populism, Romanian Life, Peasant Party, Bucov mansion, river novel, Preludes: The National Peasants' Party and the Stere Case, Around the Time of Revolution.*

Constantin Stere a fost unul dintre cei mai remarcabili oameni de cultură din viața politică a României de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din primele decenii ale secolului al XX-lea. Personalitate complexă, cu activitate multilaterală – jurist, profesor, ideolog, gazetar, scriitor și om politic – Constantin Stere s-a situat pe linia unei tradiții vechi și nezdruincinate, a intelectualului angajat. Timp de aproape un sfert de veac, cât a activat în Iași (1892-1916), s-a definit ca teoretician al poporanismului, fondator al revistei *Viața românească*, profesor și rector al universității ieșene, remarcându-se ca o mare figură a gândirii social-politice românești.

Născut în 1865 în localitatea Cerepcău (astăzi Ciripcău, în raionul Florești din Republica Moldova), Constantin Stere a primit primele cunoștințe de carte în satul natal. Apoi a plecat la Chișinău, unde a urmat cursurile liceale. Tânărul Stere s-a integrat cu toată convingerea în mișcarea revoluționară din Rusia,

* Profesor, Școala Gimnazială „Lucian Blaga” Baia Mare;
e-mail: mihaela_gherhes@yahoo.com.

respectiv Basarabia. Narodnicismul rus s-a afirmat ca o împletire a unor elemente ale socialismului utopic cu lozinci adesea radicale care exprimau revendicările țărănimii nemulțumite de reforma agrară. Astăzi poate că par excentrice sau romantice astfel de idealuri declarate cu înflăcărare, dar în Rusia secolului al XIX-lea erau împărțite de o întreagă generație de tineri intelectuali.

Pentru activitatea revoluționară și antițaristă, în 1884, în perioada examenelor pentru absolvirea liceului, a fost arestat. A urmat o îndelungată detenție în închisorile din Chișinău, Odesa și Moscova. Fără a-l judeca după lege, autoritățile i-au comunicat hotărârea de condamnare la trei ani de surghiun în Siberia Orientală.

După șase ani petrecuți între ghețurile polare, Constantin Stere a venit, în 1892, în România și s-a stabilit la Iași. Aici, mișcarea socialistă i-a asigurat condițiile de viață și de studiu, l-a primit și l-a integrat în societatea românească a timpului. S-a înscris la Facultatea de Drept din Iași, pe care a absolvit-o, în 1895, cu teza de licență *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept* (1897).

După ce și-a afirmat concepțiile și crezul său politic în *Evenimentul literar*, revistă în care a debutat ca publicist în 1893, la 14 martie 1901, Constantin Stere a fost numit profesor suplinitor la catedra de drept administrativ și constituțional a Facultății de Drept din Iași, iar în 1903 a devenit profesor titular. Activitatea sa didactică s-a înscris la loc de cinste, alături de cea desfășurată de marii profesori pe care i-a avut universitatea ieșeană în acea vreme: A. D. Xenopol, P. Poni, G. Ibrăileanu, Paul Bujor, Ioan Borcea, Oreste Tafrali, C. I. Parhon, Matei B. Cantacuzino și alții. Cursul de drept constituțional și administrativ, pe care l-a ținut aproape 15 ani, bogat în argumentație, orientat spre principiile regimurilor democratice avansate, era audiat de un mare număr de studenți. Popularitatea lui în rândul profesorilor Universității din Iași, prestigiul de care se bucura în viața științifică și culturală a țării au făcut ca, în 1913, să fie ales rector. În fruntea universității ieșene, Stere și-a adus o importantă contribuție la activitățile de pregătire a studenților, în stabilirea climatului de emulație și a spiritului democratic, pentru creșterea prestigiului acestei instituții, în țară și în străinătate.

Pe plan politic, cei mai mulți dintre liberali l-au considerat pe Constantin Stere socialist, dar social-democrații i-au reproșat orientările liberale și, mai ales, negarea rolului proletariatului în progresul social. Stere era convins că ridicarea poporului, a țărănimii, în special, precum și cucerirea unor drepturi politice și sociale, printre care și votul universal, nu se pot îndeplini decât prin măsuri de tip liberal. De aceea, în aprilie 1899, în fruntea unui grup de tineri socialiști s-a alăturat aripii de stânga a Partidului Național Liberal, al cărei lider necontestat era Ion I. C. Brătianu. Această mutație politică a rămas în istorie sub numele de „trădarea generoșilor”. Constantin Stere a fost ales din partea liberalilor în toate legislaturile până la Primul Război Mondial.

Izbucnirea Primului Război Mondial în 1914 a împărțit elita politică românească în două tabere. Constantin Stere s-a alăturat acelor care au susținut intrarea în război alături de Germania. Cu ocazia evenimentelor din Basarabia din 1917, Stere a coordonat personal mișcarea pentru unire, în faza sa hotărâtoare.

După desăvârșirea Marii Uniri, Constantin Stere s-a separat de Partidul Național Liberal, continuându-și activitatea politică în cadrul Partidului Țărănesc, constituit în decembrie 1918, de un grup de învățători, preoți și țărani în frunte cu Ion Mihalache. A făcut parte din conducerea partidului și a fost principalul teoretician al acestuia. A elaborat *Proiectul de program* al Partidului Țărănesc care cuprindea o sinteză a doctrinei țărăniste.

În 1926 s-a creat Partidul Național Țărănesc prin fuziunea Partidului Țărănesc cu Partidul Național Român, acest acord ducând la eliminarea lui Stere din organele permanente de conducere ale noului partid, la insistența elementelor conservatoare din Partidul Național Român. Constantin Stere a acceptat cu demnitate să se retragă de pe scena politică, petrecându-și ultimii ani de viață în conacul de la Bucov, lângă Ploiești.

Pe plan publicistic, a desfășurat timp de peste 40 de ani o activitate remarcabilă, din care s-ar putea întocmi ușor câteva volume. Dar meritul său în acest domeniu a fost acela de fondator și conducător al revistei *Viața românească*. Subintitulată, revistă literară și științifică, *Viața românească* a apărut la 1 martie 1906, la Iași, sub direcția lui Constantin Stere și Paul Bujor. Primul se ocupa de partea politică, iar al doilea de cea științifică. Garabet Ibrăileanu a devenit secretarul de redacție și principalul animator al publicației. Atrăgând colaboratori din toată țara și formând un cerc de intelectuali strâns uniți în jurul revistei, Stere a reușit să deschidă în mișcarea culturală a Iașilor o epocă de însuflețire și de prestigiu.

Calitățile pe care Stere le dovedise de-a lungul tumultuoasei sale existențe în atâtea domenii (politică, învățământ, știință, gazetărie etc.), nu păreau să fie și acelea ale unui prozator. Puținele și rarele lui pagini cu caracter beletristic nu se remarcaseră prin reale calități literare. Când a debutat ca romancier era la capătul vieții sale. Cele opt volume, care alcătuiesc ciclul neterminat „In preajma revoluției”, le-a dictat la Bucov, în patru ani (1932-1936), sub forma unui roman fluviu. Operă fără precedent în literatura noastră, romanul reprezintă un document pentru cei ce vor să cunoască o jumătate de veac apusă. Ciclul este plin de material autobiografic. Dacă în ultimele volume care prezintă tabloul vieții politice, sociale și culturale din România antebelică, autorul este dominat de resentimente față de contemporani, primele șase volume constituie o creație de prestigiu. Paginile care prezintă copilăria și adolescența lui Vania Răutu, activitatea lui în rândurile organizației narodnice, deportarea spre ghețurile nordice, mai cu seamă zugerăvirea acelei imense închisori a Rusiei țariste, înghețata Siberie, sunt cu totul remarcabile. Marele talent al autorului stă în puterea de evocare a anilor îndepărtați ai tinereții sale aventuroase, în pagini de reală creație literară.

După cum s-a amintit, Constantin Stere și-a petrecut ultimii ani ai vieții în conacul de la Bucov, lângă Ploiești. El a devenit proprietarul conacului în urma căsătoriei cu Aneta Radovici¹. Aceasta era văduva prietenului său din Ploiești, Ion

¹ Este a doua căsătorie a lui Constantin Stere. Prima oară s-a căsătorit în 1885, la vârsta de 20 de ani, cu Maria Grosu, sora colegului său de liceu, Alexandru Grosu, care l-a urmat în exilul siberian. Din căsătoria cu Maria a avut patru copii: Roman, Gheorghe, Elena și Ana-Maria. A divorțat de Maria în 1917.

Radovici, militant socialist, trecut la „generoși”, care, bolnav fiind, s-a sinucis în 1908. Despre Ana Radovici, Stere spunea: „Am iubit-o 20 de ani și i-am păstrat portretul fără să știe”. Cei doi s-au căsătorit în 1918 și au avut un fiu, Ion.

Pentru cultura românească, retragerea lui Stere la conacul de la Bucov a însemnat apariția unui romancier. Aici, a redactat două lucrări: *Preludii. Partidul Național Țărănesc și «Cazul Stere»* și *În preajma revoluției*.

Aflate la 3 km est de Ploiești, pe malul stâng al Teleajenului, parcul și conacul familiei Stere ofereau condiții ideale de reculegere și creație. Pentru reconstituirea cadrului uman și natural în care Stere și-a petrecut ultimii ani ai vieții, voi recurge la însemnările lui L. Leoneanu, secretarul literar al scriitorului, care a lucrat ani de zile alături de el: „Viața domnului Stere oscilează între scris, citit și grădină. Conacul de Bucov este o elegantă vilă pierdută ca într-o insulă, în mijlocul unui parc, între alei de flori. Etajele inferioare ale vilei au destule camere, biblioteca domnului Stere ar interesa în mod palpitant pe orice om cu o cultură aleasă, cu toate acestea domnul Stere s-a refugiat în colțul cel mai de sus al vilei, într-o odaie, aș putea spune mansardă (...) colțișorul acesta de reflecție și de muncă în tăcere impresionează de la prima vedere printr-o minunată dezordine de cărți deschise, închise, de notițe răvășite, de frânturi de manuscrise, risipite pe mese, pe sub mese, pe scrin, pe scaune și chiar pe divan”. Același Leoneanu mai arăta: „Domnul Stere e autorul și regizorul arborilor și al florilor din parc. Parcul e o minune de artă grădinărească. Sunt acolo atâtea specii de flori minunate, atâția copaci exotici: japonezi și siberieni, că am amețit auzindu-le numai numele latinesc cu care e botezat fiecare. Domnul Stere știe cum îi cheamă, știe la ce epocă trece unul și vine rândul celuilalt la înfloriri. De la începutul verii până în toamna înaintată, parcul de la Bucov e o neîntrecută pâlpăire de culori în perpetua mișcare”².

Unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Constantin Stere, încă de la începutul secolului, de la *Viața românească*, Mihail Sevastos, l-a vizitat des la Bucov în perioada în care scria monografia orașului Ploiești. Acesta a lăsat multe pagini de memorii privitoare la personalitatea lui Stere, inclusiv în această monografie. În volumul *Amintiri de la Viața românească*, Sevastos l-a descris pe Stere în ipostaza de gazdă ospitalieră, grădinar pasionat, horticultor competent, dar și gospodar preocupat de creșterea păsărilor, ocupații care-l deconectau și-i alimentau energiile intelectuale, care-i permiteau „nu numai să scrie în același timp două lucrări cu caracter deosebit, literar și politic, dar chiar să dicteze concomitent cuprinsul a două romane”³.

În primul an al instalării la Bucov, politicianul român a redactat volumul *Preludii. Partidul Național Țărănesc și «Cazul Stere»*. În această lucrare de 270 de pagini, a încercat să lămurească dedesubturile îndepărtării sale de la conducerea Partidului Țărănesc și a Partidului Național Țărănesc. Principala țintă a nemulțumirilor lui Stere era Iuliu Maniu. Deși recunoaștea meritele deosebite

² L. Leoneanu, *Constantin Stere la Bucov*, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 815, 11 iulie 1936.

³ Mihail Sevastos, *Amintiri la Viața românească*, București, 1966, p. 410-411.

ale lui Maniu în înfăptuirea unirii, nu-i admite necruțătoarea intoleranță față de orice individualitate care se afirmă: „În cariera lui ulterioară, acest patriot sincer și înfocat naționalist până în măduva oaselor, care își dădea toate puterile intelectuale și trupești pentru cauza neamului – om inteligent, desigur un aparat logic solid – dl Iuliu Maniu n-a reușit, totuși, ca om de stat să-și lărgească orizontul dincolo de circumferința locuințelor canonice din jurul Catedralei de la Blaj. Ca prim-ministru al țării românești, el aștepta de la cei mai buni prieteni titlatura «Domnule Președinte» și colegilor săi din Cabinet nu le spunea decât «Domnule Ministru», și în fiecare părere proprie vede un act de nesubordonare”⁴.

Nici pe Mihalache, ajuns și el în guvern, Stere nu-l absolvă de răspunderi și nu-l iartă pentru că-l marginalizase, deși făcuse atâtea pentru partid. „Boierul de la Topoloveni” – scrie el – „împărtășindu-se de aureola domnului Maniu, s-a și pătruns de sentimentul de «șef» de drept divin, în virtutea căruia își îngăduia declarațiuni neautorizate, în numele partidului, dar nu putea tolera la un simplu muritor, îndrăzneala de opinie separată împotriva decretelor sale”⁵.

Constantin Stere și-a depus demisia printr-o scrisoare impresionantă, adresată lui Iuliu Maniu. După săvârșirea acestui act, indezirabilul ctitor de partid a simțit că este de datoria sa să facă câteva recomandări membrilor Partidului Național Țărănesc, pentru ca partidul să nu degenereze și să nu abdice de la țelurile sale din cauza unor conducători măcinați de orgolii și contradicții. El apreciază meritele și popularitatea celor doi conducători – Iuliu Maniu și Ion Mihalache –, dar consideră că „perturbarea în care se zbate Partidul Național Țărănesc” nu poate fi înlăturată decât dacă aceștia „își vor da seama de marea lor răspundere în fața viitorului și se vor înălța, în sfârșit, până la nivelul datoriei care se impune adevăraților conducători ai maselor populare”⁶. Pentru a fi sigur că mesajul său va ajunge acolo unde trebuie, adică la țărani cu care a înfăptuit atâtea pentru unire, Stere a adresat a scrisoare lui Ion Codreanu, deputat de Soroca, în care vedea figura înțeleaptă a unui nou „Moș Ion Roată”. Printre multe alte probleme din Basarabia, a amintit de bazele Partidului Național Țărănesc: „Nimeni mai bine ca dumneata, Moș Ioane, nu poate ști cu ce greutate a trebuit să luptăm (...), astfel am putut crea acel puternic organism de acțiune națională și democratică, care a fost partidul țărănesc basarabean și care a servit ca punct de plecare pentru întemeierea partidului național țărănesc, și a pus astfel în serviciul națiunii o formidabilă forță politică... din nenorocire partidul național țărănesc nu și-a putut asigura și o conducere la înălțimea misiunii pe care o avea de îndeplinit”⁷.

În următorii ani, Constantin Stere a conceput și redactat romanul autobiografic *În preajma revoluției*. Pe bună dreptate, uimiți de publicarea într-un ritm impresionant a celor opt volume ale romanului său, dar mai ales de valoarea extraordinară a acestora, mulți contemporani se întrebau: „Cum scrie domnul Stere?” Această întrebare i-a fost adresată chiar fiului său, Gheorghe Stere, care

⁴ Constantin Stere, *Preludii. Partidul Național Țărănesc și «Cazul Stere»*, București, 1932, p. 95.

⁵ *Ibidem*, p. 96.

⁶ *Ibidem*, p. 248.

⁷ *Ibidem*, p. 260.

a arătat: „Tatăl meu vorbea cu multă ușurință, dar se așeza greu la scris. De aceea i-a mirat pe mulți când în ultimii ani de viață, el a scris amplul său roman autobiografic «În preajma revoluției». În realitate nu l-a scris, ci l-a dictat cuvânt cu cuvânt, opt volume la rând”⁸.

Între anii 1931-1936, Constantin Stere a publicat opt volume ale celui mai „încărcat de viață” roman din literatura română, unul dintre unicatele literaturii universale. În numeroasele recenzii care s-au făcut, a fost pus rând pe rând alături de Gogol, Anatole France, Tolstoi sau Romain Roland⁹. Volumele au fost publicate la Editura „Adevărul” din București, în următoarea ordine: volumul I – „Prolog. Smaragda Theodorovna” (1931), volumul II – „Copilăria și adolescența lui Vania Răutu” (1931), volumul III – „Lutul” (1932), volumul IV – „Hotarul” (1932), volumul V – „Nostalgii” (1934), volumul VI – „Ciubăreștii” (1935), volumul VII – „În ajun” (1935) și volumul VIII – „Uraganul” (1936).

Proiectul inițial al lui Stere prevedea realizarea a 12 volume. În preajma morții, survenită la 26 iunie 1936, el a lăsat pe o bucată de hârtie fiului său un rezumat abia schițat al cărților viitoare. Volumul IX, de pildă, urma să descrie evenimentele văzute și trăite de eroul romanului, Vania Răutu, în timpul și după Primul Război Mondial. Celelalte volume ar fi trebuit să acopere încă 25 de ani și să se constituie într-o cronică a secolului al XX-lea. Romanul s-ar fi încheiat cu moartea eroului dar, așa cum s-a spus, timpul n-a mai avut răbdare, curmând, după al optulea volum, acest proiect generos și temerar. Deși autorul a susținut întotdeauna că este o operă de ficțiune, *În preajma revoluției* rămâne, totuși, un roman autobiografic care, ca orice operă literară veritabilă, conține și numeroase produse ale imaginației scriitorului.

În continuare prezint, pe scurt, subiectul fiecărui volum.

Primul volum, „Prolog. Smaragda Theodorovna”, este un roman de familie. După cum aprecia criticul literar George Călinescu, volumul este, de fapt, „monografia unei familii boierești basarabene de modă veche”¹⁰. El ilustrează prin tipuri reprezentative din punct de vedere caracterologic, tema „nefericirii conjugale, a conflictelor de vârstă și a nepotrivirii spirituale și temperamentale între soți”¹¹. În derularea narațiunii, asistăm la destrămarea iluzoriei iubiri a Smaragdei față de soțul său, Iorgu Răutu, care era cu 20 de ani mai vârstnic. Tânăra fată, o copilă de numai 15 ani, fusese crescută la pension, în timp ce soțul său, spirit primar, neinstruit, obișnuit doar cu muncile câmpului și cu administrarea imensei moșii, nu putea găsi coardele sensibile ale iubirii și ale armonizării afective. Muncă grea, copii, drame familiale, sentimentul respingerii de către mamă, toate acestea constituie temele unei extraordinare analize psihologice pentru Vania, fiul

⁸ Gheorghe Stere, *C. Stere a fost un om tumultuos, cu o viață tumultuoasă*, în „Manuscriptum”, nr. 3/1975, p. 152. Apud Gheorghe Marinică, Mircea Cosma, *Apostolul se întoarce din surghiun. In memoriam Constantin Stere*, Ploiești, 2001, p. 146.

⁹ D. I. Suchianu, *Alte foste adevăruri viitoare*, București, 1983, p. 40.

¹⁰ George Călinescu, *Istoria Literaturii Române*, București, 1982, p. 758.

¹¹ Virgina Mușat, *C. Stere scriitorul*, București, 1978, p. 152.

tot mai refractar, care se retrage și găsește compensații ce aveau să-i marcheze viața în lumea simplă, curată, muncitoare și veșnic nedreptățită a țăranilor de pe moșia familiei.

Volumul al doilea, „Copilăria și adolescența lui Vania Răutu”, este o biografie a copilului până la vârsta maturității. Încredințat unei doici de pe moșie („mama Irina”), copilul crește și se dezvoltă fizic și intelectual, dar și temperamental în universul simplu al satului moldovenesc tradițional. În perioada anilor de școală apar primele atitudini poporaniste de justiție umană și socială. Este prezentată formarea și consolidarea convingerilor sale revoluționare, la început de revoltă față de nedreptățile sociale, consecință a regimului țarist bazat pe teroare. Evoluția copilului, răzvrătit, atât în familie, cât și în viața socială, nu putea duce decât la o contradicție de fond între responsabilitatea față de propria formație intelectuală (este un elev eminent, care nu se lasă „furat” de celelalte preocupări) și lupta revoluționară în care riscă închisoarea. Se conturează clar paradoxul vieții sale: un tânăr provenind din clasa boierească, a cărui familie dispune de peste 7.500 de hectare, renunță la toate avantajele ce decurg dintr-o asemenea situație privilegiată pentru a împărtași soarta celor necăjiți. Autorul dă în acest caz dovada întregului său talent de portretist și de analist psihologic. Critica literară a găsit similitudini cu personajul tolstoian Nikolenka Irteniev din *Copilăria*, încadrând romanul în acest tip de creație epică¹².

În volumul al treilea, „Lutul”, întâlnim o adevărată monografie spirituală a eroului Vania Răutu. Eroul cunoaște experiența penitenciară în închisorile din Chișinău, Odesa și Moscova. La numai 18 ani, Vania dovedește o maturitate moral-politică care îi impresionează pe temnicerii săi. Autorul gradează pe succesiunea evenimentelor, stările sufletești ale omului pentru a pregăti ceea ce părea neverosimil – apariția în prim-plan a personajului feminin Tania Lungu, prietena din copilărie, care i se dedică până la moarte, solicitând lui Vania să accepte căsătoria chiar între zidurile închisorii. Din acest moment începe calvarul surghiunului siberian, a cărui descriere în paginile romanului avea să fie apreciată de întreaga critică literară ca o capodoperă a literaturii psihologice și a descrierilor de natură. Laitmotivul volumului este „lutul” – lutul uman. Călinescu sublinia că autorul este un „bun povestitor, adesea plin de finețe, cu talent portretistic și cu simțul dramaticului”¹³.

În volumul al patrulea, „Hotarul”, este prezentat itinerariul lui Vania Răutu prin diverse peisaje magnifice, prin comunități umane aflate în diferite stadii sociale, până în preajma primitivismului, dar și sinistrele închisori siberiene pe care eroul le va cunoaște personal. Virginia Mușat a subliniat faptul că romanul este „un poem tragic al Siberiei” și că ne aflăm în fața unui roman-spectacol al naturii, al vieții, al morții și al suferinței¹⁴. Ideea de sinteză este aceea a rezistenței, supraviețuirii și victoriei individului care crede într-un ideal. Greutățile incredibile

¹² *Ibidem*, p. 172.

¹³ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 758.

¹⁴ Virginia Mușat, *op. cit.* p. 185.

prin care a trecut îl determină pe autor să le accentueze inclusiv prin moartea prematură a eroinei sale, Tania Lungu, abătându-se astfel de la datele reale ale biografiei soției sale.

Volumul al cincilea, „Nostalgii”, este ultimul al ciclului siberian. Vania Răutu este prezentat în contextul comunităților de exilați politici ca un luptător deja format, cu o bogată lectură și, mai ales, cu o mare forță de convingere. Această parte urmărește clarificările ideologice și orientarea definitivă către poporanism și problema națională – ca obiective strategice ale luptei sale politice. Confruntarea de idei, mai ales cu personajul Artamon Danilov, pe care autorul l-a prezentat ca fiind V. I. Lenin, are darul să sublinieze orientarea către latura umanistă și socială nonviolentă în contradicție cu ideea revoluției mondiale a personajului amintit, care, în numele revoluției, ar accepta lichidarea chiar a 90% din populațiile locale. Spre sfârșitul detenției, respectiv al volumului, Stere își expune crezurile și țințele politice îndreptate către interesele majore și presante ale României, unde este hotărât să se stabilească după eliberare. Acest volum prezintă o „vastă panoramă omenească de la Prut la Oceanul Înghețat”¹⁵.

Cu volumul al șaselea, „Ciubăreștii”, cadrul epic se schimbă. Începe ciclul românesc. Revenit din exil, Vania Răutu trece Prutul, stabilindu-se definitiv în România, cu scopul declarat de a se consacra propășirii neamului și înfăptuirii unității naționale. Cartea reprezintă o amplă monografie a societății românești la cumpăna dintre veacurile XIX-XX. O particularitate a ultimelor volume este deghizarea numelor de persoane și de localități sub diverse pseudonime, care nu sunt prea dificil de decriptat dacă avem în vedere întâmplările din viața reală a lui Stere. Astfel, „Ciubăreștii” este denumirea dată orașului Iași, unde s-a stabilit eroul. Evenimentele la care se referă sunt cele pe care le cunoaște, le-a provocat sau la care a participat, ceea ce dă volumului caracterul de cronică social-politică.

În volumul al șaptelea, „În ajun”, autorul intră și mai profund în culisele politicii româneștii. După „trădarea generoșilor”, care se desprind de socialiști și de aripa stângă a Partidului Național Liberal, animată de Ionel Brătianu, Stere ajunge în prim-planul vieții politice ieșene. Este ales deputat, iar ca profesor universitar câștigă un mare prestigiu, întărit de o activitate publicistică de excepție.

Volumul al optulea, „Uraganul”, tratează cele două evenimente majore care au avut loc în anii 1905 și 1907: revoluția antițaristă din Rusia (inclusiv din Basarabia), care a urmat războiului ruso-japonez și răscoala țărănească din România. Acestea îi oferă ocazia lui Stere – pe de o parte – de a se implica direct în lupta antițaristă pentru emanciparea Basarabiei, iar pe de altă parte în soluționarea gravelor probleme ale țărănimii. Tablourile din Chișinău și Odesa din timpul revoluției din 1905, ca și imaginea dezolantă a conacului familiei din Năpădeni, pe care-l vizitează cu acest prilej, atestă încă o dată talentul extraordinar al lui Stere de a reține detaliul semnificativ, mișcarea, psihologiile individuale și colective. În vremea Răscoalei din 1907 și după aceasta, Stere a fost supus unui tir concertat din partea conservatorilor, a marilor proprietari

¹⁵ *Ibidem*, p. 212.

funciari, care-l acuzau că a fost principalul instigator al mișcărilor țărănești, prin numărul impresionant și tonul justițiar al studiilor și articolelor consacrate mizeriei, foametei, întunericului și lipsei de perspectivă a țăranilor. Autorul îl prezintă pe Vania Răutu ca un luptător ferm împotriva represaliilor, a atrocităților comise de armată, paradoxal, sub guvernarea propriului partid – Partidul Național Liberal –, cerând amnistia și caracterizând răscoala ca un adevărat război civil.

În romanul *În preajma revoluției* pot fi găsite multiple argumente pentru motivarea atitudinilor politice avute de Constantin Stere de-a lungul existenței sale. A împărtășit soarta nihilistilor purtați prin temnițele siberiene, a fost doctrinarul poporanismului român și fondatorul Partidului Țărănesc, a fost sfătuitorul lui Ionel Brătianu, a editat ziarul *Lumina* sub ocupația germană și a primit mulțumirile regelui Ferdinand, pentru ca mai târziu să fie considerat „trădător”, fiind obligat să părăsească viața publică, alegând izolarea la Bucov.

Constantin Stere a decedat la 26 iunie 1936, la Bucov, cu demnitate și modestie. Pe o coală de hârtie, datată 14 iunie 1936, a scris următoarele gânduri: „Pentru prieteni. Rog fără discursuri la incinerare și fără necroloage sau panegirice în presă. Salutări tuturor. C. STERE”¹⁶.

În memoria marelui om politic român, ploieștenii au acordat numele său uneia dintre străzile municipiului Ploiești. De asemenea, Societatea de Științe Istorice și unele publicații locale i-au dedicat, după 1989, o serie de studii și articole. La împlinirea a 65 de ani de la moarte (26 iunie 2001), în ziarul *Prahova*, Gheorghe Marinică a publicat un serial omagial intitulat „Profesiunea lui a fost patriotismul. In memoriam C. Stere” (în numerele 3223/26 iunie, 3224/27 iunie și 3225/28 iunie). În aceeași idee de omagiere a ilustrului om politic, Biblioteca Județeană „Nicolae Iorga” Ploiești l-a inclus în volumul „Personalități prahovene” (autori: Marian Chirulescu și Paul D. Popescu), tipărit la Ploiești, în anul 1997, și în „Bibliografia Prahovei”, care, începând din 1968, a înregistrat tot ce s-a scris despre Constantin Stere. Societatea Cultural-Istorică „Mihai Viteazul”, împreună cu Consiliul Local și Consiliul Județean Prahova, a dezvelit o placă memorială, amplasată pe casa din parcul Bucov, iar parcul și școala din localitatea Bucov au primit denumirea de „Constantin Stere”. În conacul – fosta reședință, s-a amenajat Muzeul Memorial „Constantin Stere”. În anul 2001 a fost înființată Fundația „Constantin Stere” care are ca scop perpetuarea memoriei scriitorului și a omului politic Constantin Stere. Pentru realizarea acestui scop, fundația și-a propus: conservarea și promovarea operei marelui om politic, editarea unor cărți despre viața și activitatea acestuia; organizarea de simpozioane, premiul anual „Constantin Stere” pentru literatură și sprijinirea studenților merituoși din Basarabia.

¹⁶ Gh. Marinică, M. Cosma, *op. cit.*, p. 162.

Fig. 1 – Constantin Stere (1865-1936).

Fig. 2 – Constantin Stere, *În preajma revoluției* (volumul I: „Prolog. Smaragda Theodorovna”, 1931).

Fig. 3 – Conacul lui Constantin Stere de la Bucov, astăzi Muzeul Memorial „Constantin Stere”.

Fig. 4 – Bustul lui Constantin Stere de pe Aleea Scriitorilor din Parcul Memorial „Constantin Stere”, Bucov.